

Република Србија
ВРХОВНИ КАСАЦИОНИ СУД
Рев 3217/2022
08.06.2022. године
Београд

У ИМЕ НАРОДА

Врховни касациони суд, у већу састављеном од судија Марине Милановић, председника већа, Драгане Бољевић и Данијеле Николић, чланова већа, у парници тужиле АА из ..., чији је пуномоћник Никола Томашевић, адвокат из ..., против тужене „Raiffeisen bank” а.д. Београд, ради утврђења ништавости, одлучујући о ревизији тужиле изјављеној против пресуде Апелационог суда у Београду Гж 3101/21 од 18.11.2021. године, у седници одржаној 08.06.2022. године, донео је

ПРЕСУДУ

ОДБИЈА СЕ као неоснована ревизија тужиле изјављена против пресуде Апелационог суда у Београду Гж 3101/21 од 18.11.2021. године.

Образложење

Пресудом Вишег суда у Београду П 1014/20 од 18.03.2021. године, ставом првим изреке, делимично је усвојен тужбени захтев тужиле и утврђено да су ништаве одредбе уговора о кредиту бр. ... од 29.05.2007. године у деловима наведеним у том ставу изреке, и то: члана 1. став 1. о одобравању кредита у динарској противвредности CHF по продајном курсу тужене; члана 2. став 2. тач. 1. о обрачуна камате уз примену пропорционалне методе; члана 2. став 2. тач. 3. о плаћању камате кроз месечне ануитете у динарској противвредности по продајном курсу банке за девизе важећем на дан уплате; члана 2. став 2. тач. 4. о овлашћењу банке (тужене) да без закључења посебног анекса мења висину каматне стопе у складу са својом Одлуком о промени висине или начина обрачуна каматних стопа; члана 5. став 1. тач. 2. о обавези корисника кредита (тужиле) да плати 30 евра у динарској противвредности на име накнаде за обраду кредитног захтева код Националне корпорације за осигурање стамбених кредита – НКОСК; члана 5. став 1. тач. 3. о обавези тужиле да плати 0,5% од износа кредита на име накнаде за обраду кредитног захтева, одобрење и администрирање кредита; члана 5. став 1. тач. 4. о обавези тужиле да плати 4,2% од износа кредита на име премије осигурања код НКОСК; члана 7. о обавези тужиле да дуговања измирује у динарској противвредности CHF по средњем курсу банке за девизе, важећем на дан уплате; члана 2. став 2. АНЕКСА тог уговора од истог датума у делу наведеном у том ставу изреке; члана 2. став 1. тачка 6. АНЕКСА 2 истог уговора од 04.06.2011. године, у делу наведеном у том ставу изреке; члана 2. став 1. тачка 4. АНЕКСА 3 истог уговора од 26.09.2013. године, као и самог тог члана, осим у делу који гласи: „3,3% на годишњем нивоу“. Ставом другим изреке првостепене пресуде одбијен је тужбени захтев тужиле за утврђење ништавости наведеног уговора о

кредиту у преосталом делу. Ставом трећим изреке обавезана је тужена да накнади тужиљи трошкове поступка од 523.800,00 динара. Ставом четвртим изреке одбијен је захтев тужиље за ослобађање од плаћања трошкова судских такси.

Пресудом Апелационог суда у Београду Гж 3101/21 од 18.11.2021. године, ставом првим изреке, укинута је наведена пресуда вишег суда. Ставом другим изреке утврђено је да су ништаве одредбе уговора о кредиту од 29.05.2007. године, и то: члана 1. став 1. у делу који гласи: „валутном клаузулом у ЦХФ“ и у делу који гласи: „кредит у динарској противвредности од ЦХФ 53.000,00 по продајном курсу Raiffeisen банке а.д. Београд за девизе важећем на дан пуштања кредита у течај“; члана 2. под насловом „Камата“ у ставу 4. у делу који гласи: „банке може без закључења посебног анекса до коначног намирења свих обавеза корисника кредита по овом уговору мењати висину каматне стопе у складу са Одлуком о промени висине или начина обрачуна каматних стопа“ и члана 2. став 9. у делу према коме банка обрачунава затезну камату у складу са актима банке, са АНЕКСОМ број 1 од 24.12.2007. године, АНЕКСОМ број 2 од 04.06.2011. године и АНЕКСОМ број 3 од 26.09.2013. године. Ставом трећим изреке одбијен је захтев тужиље за утврђење да су уговор од 29.05.2007. године и његови анекси ништави у преосталом делу. Ставом четвртим изреке обавезана је тужена да исплати тужиљи износ од 642.150,00 динара на име трошкова парничног поступка.

Против правноснажне пресуде донете у другом степену тужиља је благовремено изјавила ревизију, побијајући је у ставовима трећем и четвртм изреке, због битних повреда одредаба парничног поступка, погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања и погрешне примене материјалног права.

Испитујући правилност побијане одлуке у смислу члана 408. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“ број 72/11, 49/13-УС, 74/13-УС, 55/14, 87/18, 18/20) Врховни касациони суд је оценио да је ревизија тужиље неоснована.

У поступку није учињена битна повреда одредаба парничног поступка из члана 374. став 2. тачка 2. Закона о парничном поступку, на коју Врховни касациони суд пази по службеној дужности.

Према утврђеном чињеничном стању, парничне странке закључиле су 29.05.2007. године уговор број ..., којим је тужена банка одобрила тужиљи стамбени кредит од 53.500 CHF у динарској противвредности по продајном курсу тужене за девизе важеће на дан пуштања кредита у течај (члан 1. став 1), са роком отплате од 260 месеци (члан 2. став 1). У делу члана 2. став 2. под насловом „Камата“ одређено је да банка обрачунава, на износ средстава одобреног кредита, камату по променљивој каматној стопи, која је у моменту закључења уговора 4,45% на годишњем нивоу; да се обрачун камате врши уз примену пропорционалне методе и да је исказан у CHF (тачка 1); да корисник кредита плаћа камату кроз месечне ануитете отплате кредита у динарској противвредности по продајном курсу банке за девизе, важећем на дан уплате (тачка 2), да за период од дана пуштања кредита у течај до преноса кредита у отплату, банка обрачунава интеркаларну камату по стопи из става 3. овог члана, која се обрачунава и наплаћује приликом пуштања кредита у течај (тачка 3); да банка у случају битних промена тржишних услова, промене сходно захтевима Централне банке, битне промене на домаћем или иностраном тржишту новца, задржава право

примене променљиве каматне стопе, тј. банка може без закључења посебног анекса до коначног измирења свих обавеза корисника кредита по овом уговору мењати висину каматне стопе у складу са Одлуком о промени висине или начина обрачуна каматних стопа (тачка 4); те да ако корисник кредита не измири своје обавезе у року њихове доспелости, на све доспеле, а неизмирене износе банка обрачунава затезну камату у складу са актима банке и законским одредбама, и да у случају да је уговорена каматна стопа виша од затезне камате, уговорена камата тече и након што корисник кредита доспе у доцњу (тачка 9). Одредбама члана 5. став 1. тужилца се обавезала да пре пуштања кредита у течај плати банци фиксну провизију од 30 евра у динарској противвредности на име накнаде за обраду кредитног захтева код НКОСК (тачка 2), као и провизију од 0,5% (рачунату од износа одобреног кредита) на име накнаде за обраду кредитног захтева, одобрење и администрирање кредита (тачка 3) и 4,2% на име премије осигурања код НКОСК (тачка 4). Тужена сва дуговања измирује у динарској противвредности CHF по средњем курсу банке за девизе, важећем на дан уплате (члан 7).

Анексом од истог дана - 29.05.2007. године одређено је да је банка, уместо одобреног износа кредита из члана 1. уговора од 53.500 CHF у динарској противвредности, пустила у течај кредит у износу од 53.498,80 CHF у динарској противвредности по продајном курсу банке за девизе важеће на дан пуштања кредита у течај (члан 2). Анексом број 2 од 04.06.2011. године констатовано је да преостали дуг износи CHF 48.092,40 и, између осталог, повећана каматна стопа на 5,25%, уз грејс период од 24 месеца (само са плаћањем камате), повећан је број месечних рата за отплату кредита (236 почев од 01.06.2011. године), уговорено право тужене да квартално мења висину уговорене камате без закључења посебног анекса. Анексом број 3 од 26.09.2013. године утврђено је да недоспеле обавезе по уговору о кредиту износе 47.641,79 CHF у динарској противвредности, уговорена обавеза тужилца да од 01.09.2013. године плаћа камату по променљивој каматној стопи у висини шестомесечног CHF LIBORA + 3.3% - фиксни део (члан 2), као и то да се обрачун камате исказује у CHF (став 3); да тужилца плаћа туженој камату кроз месечне ануитете отплате кредита у динарској противвредности по продајном курсу банке важећем на дан уплате (став 4) и да тужена врши усклађивање каматне стопе у висини шестомесечног CHF LIBORA сваких шест месеци, те да се за обрачун камате примењује вредност шестомесечног CHF LIBORA објављеног два дана пре усклађивања, а уколико исто пада на нерадни дан, вредност CHF LIBORA објављеног првог наредног дана (став 5).

Током преговора ради закључења уговора, тужилци је речено од стране службеника банке да је повољније закључити уговор са валутном клаузулом у CHF, јер ће рата кредита бити знатно мања у односу на кредите у еврима. Тужилца није прочитала уговор, обратила је пажњу само на износ кредита и рату, јер је знала да мора да пристане на наведене услове уколико жели кредит. Тужена банка није ни усмено ни писмено информисала тужилцу пре закључења уговора о ризицима правног посла који јој се нуди и економским последицама које могу да настану из таквог правног посла. Речено јој је да нема никаквог разлога за бригу, јер је CHF стабилна валута. Тужилца и даље отплаћује кредит.

Туженој банци је 20.06.2006. године International Finance Corporation одобрио зајам од 15.500.000,00 CHF ради обезбеђења кредитне линије, који ће се користити за

финансирање подобних подпројеката одобравањем подзајмова подобним подзајмодавцима.

Имајући у виду овако утврђено чињенично стање, првостепени суд је закључио да су ништаве одредбе уговора и анекса истог наведене у ставу 1. тачка 1. алинеја 1 - 8, на основу члана 103. у вези са чл. 12. и 15. Закона о облигационим односима – ЗОО и члана 18. Закона о заштити потрошача, јер тужена банка није информисала тужиљу, као просечног потрошача, на јасан начин, писаним путем о свим пословним ризицима и економским последицама које преузима пристајањем да се динарски износ њеног дуговања индексира применом курса CHF, а што је тужена била у обавези, као стручна страна, те је на тај начин банка поступала противно принудним прописима и то начелима савесности и поштења и дужности поступања са пажњом доброг стручњака. Такође, упркос достављеном уговору од 2006. године о задужењу тужене у CHF, тужена није доставила доказ да је средства задужена на међународном тржишту пласирала за финансирање конкретног уговора, односно није доказала да је ризик таквог уговора делила заједно са тужиљом, као слабијом уговорном страном. Тај суд је утврдио да је ништава и одредба члана 5. став 1. тачка 3. уговора, која се односи на обавезу плаћања трошкова обраде кредитног захтева и пуштања кредита у коришћење, на основу чл. 46. став 2, 47. и 103. ЗОО, јер се не види из садржине саме одредбе, осим процентуалног износа накнаде, на шта се трошкови заиста односе, те тужиљи у моменту закључења предметног уговора није била позната структура трошкова за накнаду обраде кредита. Применом одредаба члана 103, 897. и 902. ЗОО првостепени суд је утврдио ништавост одредаба члана 5. став 2. тачка 2. и 4. предметног уговора о кредиту које се односе на обавезу тужиље да на име осигурања кредита код НКОСК једнократно плати премију у висини од 4,25% од износа кредита, као и фиксну провизију од износа од 30 евра у динарској противвредности на име накнаде за обраду кредитног захтева код НКОСК, из разлога што тужиља није уговорна страна уговора о осигурању потраживања – кредита између тужене и НКОСК, нити је уговор о осигурању закључен у корист клијента тужене. Наведени уговор је додатно средство обезбеђења за банку као финансијског субјекта и даваоца кредита, којима она штити своје интересе и из ког уговора мора да испуњава новчане обавезе. Првостепени суд је нашао да је ништава и одредба члана 2. став 2. тачка 4. у делу који гласи: „у складу са одлуком о промени висине или начина обрачуна каматних стопа“, јер је нејасна и неодређива и не даје јасне критеријуме кориснику кредита у вези са могућом променом каматне стопе. Како утврђена ништавост наведених одредаба не повлачи ништавост самог уговора са анексима, тј. уговор може опстати и без тих одредаба, јер исте нису биле ни услов уговора, ни одлучујућа побуда због које је уговор закључен, то је првостепени суд, применом одредаба члана 105. ЗОО, одбио тужбени захтев тужиље у преосталом делу и одлучио као у ставу другом изреке.

Другостепени суд је, након одржане расправе, укинуо првостепену пресуду и закључио да је ништава одредба члана 1. став 1. у делу који гласи: „валутном клаузулом у CHF“ и у делу који гласи: „кредит у динарској противвредности од 53.500 CHF по продајном курсу банке за девизе важећем на дан пуштања кредита у течај“, из разлога што је у време закључења предметног уговора изостало писано обавештење кориснику кредита о разлозима уговарања валутне клаузуле, као и о могућем расту курса швајцарског франка. По ставу другостепеног суда, ништава је, у смислу чл. 46, 47, 50. и 1065. ЗОО, и одредба члана 2. став 4. у делу који се односи на камату, јер уговорена променљива каматна стопа која се може мењати у складу са

актима пословне политике банке представља неодређен и неодредив предмет обавезе корисника кредита. Из истих разлога ништава је и одредба члана 2. става 9. уговора у делу према коме банка обрачунава затезну камату у складу са актима банке. Другостепени суд је одбио тужбени захтев тужиље, као чињенично непоткрепљен, за утврђење ништавости одредаба чланова 5. став 1. тачка 2 (обавеза плаћања фиксне провизије од 30 евра), тачка 3. (обавеза плаћања провизије за обраду кредитног захтева у износу од 0,5% од износа одобреног кредита) и тачка 4. (обавеза плаћања провизије од 4,25% од износа одобреног кредита на име премије осигурања код НКОСК), члана 2. став 2. (плаћање камате кроз месечне ануитете отплате кредита у динарској противвредности по продајном курсу тужене за девизе важећем на дан уплате) и члана 7. уговора (измиривање свих дуговања у динарској противвредности по продајном CHF курсу тужене за девизе важећем на дан уплате) са анексима. Другостепени суд је одбио тужбени захтев тужиље и у погледу утврђења ништавости члана 2. Анекса број 3 од 26.09.2013. године, у делу у коме је предвиђена промена каматне стопе у складу са променама шестомесечног CHF LIBORA на сваких 6 месеци на годишњем нивоу, јер је овај параметар за одређивање каматне стопе јасан, одређен и не зависи од воље уговорних страна, због чега је у сагласности са одредбом члана 26. и 54. Закона о заштити корисника финансијских услуга. Обзиром да је нашао да предметни уговор може остати на снази без дела ништавих одредаба, другостепени суд је, применом одредбе члана 105. став 1. ЗОО, одбио тужбени захтев тужиље у преосталом делу - за утврђење ништавости закљученог уговора у целости са анексима, јер одредбе чија је ништавост утврђена нису биле ни услов ни одлучујућа побуда због којих је уговор закључен, те је одлучио као у ставу трећем изреке.

По оцени Врховног касационог суда, правилно је другостепени суд применио материјално право одбијањем тужбеног захтева за утврђење ништавости одредаба члана 2. став 2. алинеја 2, члана 5. став 1. тачка 2, 3. и 4. и члана 7. уговора од 29.05.2007. године, као и члана 2. Анекса број 3 од 26.09.2013. године.

Законом о облигационим односима прописано је да је уговор ништав ако је противан принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима, ако циљ повређеног добра не упућује на неку другу санкцију или ако закон у одређеном случају не прописује шта друго (члан 103. став 1), а ништав је и када је предмет обавезе немогућ, недопуштен, неодређен или неодредив (члан 47).

Уговор о кредиту, његова форма и садржина, отказ даваоца кредита и одустанак од уговора, као и враћање кредита пре рока, уређени су одредбама чл. 1065. до 1068. истог закона, којима пак нису ближе уређена остала права и обавезе уговорних страна, па ни право банке да од корисника кредита наплати трошкове које је поводом закључења уговора о кредиту имала или који могу настати у току реализације уговора. Међутим, такво право банке није ни искључено.

Иако ни Законом о банкама („Службени гласник РС“, бр.107/05, 91/10, 14/15) није ближе уређена могућност банке да од корисника кредита наплати трошкове поводом закључења уговора о кредиту, из одредбе члана 43. произлази да Народна банка Србије може прописати јединствени начин обрачуна и објављивања трошкова, камата и накнада банкарских услуга, и то нарочито по основу депозитних и кредитних послова.

Народна банка Србије донела је 30.06.2006. године Одлуку о јединственом начину обрачуна и објављивања ефективне каматне стопе на депозите и кредите („Службени гласник РС“, бр.57/06) која је ступила на снагу 01.10.2006. године и важила у време када су странке у овом спору закључиле уговор о кредиту. Према тачки 5. ове одлуке, понуда банке која се односи на депозите које банка прима, односно на кредите које банка одобрава, треба да јасно и недвосмислено садржи податке који се укључују у обрачун ефективне каматне стопе, који у понуди треба да буду наведени и исказани тако да клијента ниједног тренутка не доведу у заблуду у погледу било ког елемента тих података. Ради спровођења ове одлуке, у складу са њеном тачком 11, Народна банка донела је и Упутство за примену одлуке о јединственом начину обрачуна и објављивања ефективне каматне стопе на депозите и кредите („Службени гласник РС“, бр.57/2006) чијом је тачком 7. прописано да преглед основних података о депозиту/кредиту (понуду) банка израђује на обрасцу у два примерка од којих један уручује клијенту, што клијент потврђује својим потписом, а други примерак банка задржава у својој документацији. Овај образац је, као прилог 1, одштампан уз Упутство и његов је саставни цео.

Из изложеног следи да банка има право на наплату трошкова и накнаду банкарских услуга и да зато одредба уговора о кредиту којом се корисник кредита обавезује да банци плати трошкове кредита није ништава, али под условом да је понуда банке садржала јасне и недвосмислене податке о тим трошковима, да је сачињена на прописаном обрасцу и да је уручена клијенту пре закључења уговора, што он потврђује својим потписом.

Према стању списка, тужена банка је, уз поднесак од 09.11.2016. године, доставила образац основних података о кредиту од 29.05.2007. године, потписан од стране тужиље, у којем је у делу који се односи на податке који се укључују у обрачун ефективне каматне стопе, у тачки 6, наведен укупан износ од 125.549,01 динара на име накнада и других трошкова које клијент треба да плати у току полагања/одобравања и реализације уговора о кредиту. Дакле, тужена је у предуговорној фази, достављањем обрасца прегледа основних података о кредиту информисала тужиљу, као корисника кредита, о врсти и висини свих накнада и других трошкова који падају на њен терет на начин како је то прописано тачком 5. ст. 1. и 2. Одлуке о јединственом начину обрачуна и објављивања ефективне каматне стопе на депозите и кредите и Упутством за спровођење те одлуке, важећим у време закључења уговора о кредиту, због чега уговорна одредба члана 5. став 1. тачке 2, 3. и 4. нису противна принудним прописима, односно нису ништаве у смислу члана 103. став 1. ЗОО.

Надаље, правилна је одлука другостепеног суда у погледу одредаба члана 2. став 2. уговора у делу који се односи на камату и гласи "у динарској противвредности по продајном курсу банке за девизе, важећем на дан уплате" и члана 7. уговора, којим је одређено да корисник сва дуговања измирује у динарској противвредности CHF по продајном курсу банке за девизе, важећем на дан уплате. Ово због тога што је уговарање девизне клаузуле, заједно са уговарањем валутне клаузуле, правно допуштено, јер обе представљају правно допуштени основ очувања једнакости узајамних давања уговорних страна у уговору о кредиту.

Правилно је другостепени суд закључио и да није ништава одредба члана 2. Анекса број 3 од 26.09.2013. године, којом је тужиља обавезана да плаћа туженој

камату по променљивој каматној стопи која је утврђена у висини шестомесечног CHF LIBORA (променљиви део) + 3,30% (фиксни део) на годишњем нивоу. Наиме, основана обавеза корисника кредита је да банци, даваоцу кредита, плаћа уговорену камату и добијени износ новца врати у време и на начин који су утврђени уговором. Зато уговорна камата, суштински, представља накнаду коју плаћа корисник кредита за одобрени износ кредитних средстава од стране банке, даваоца кредита. Из тог разлога ова обавеза корисника кредита мора бити изричито уговорена уз јасно одређење њене висине или прописивања јасних и прецизних параметара на основу којих се уговорена камата може обрачунати. Правно је допуштено уговарање променљиве каматне стопе, под условом да се она прописаним параметрима из уговора несумњиво може утврдити и обрачунати. Како је у конкретном случају оспореном одредбом Анекса 3, као променљиви елемент за обрачун променљиве каматне стопе одређен шестомесечни CHF LIBOR, који представља дневну референтну каматну стопу по којој банке једна другој нуде новац за посуђивање на лондонском мејубанкарском тржишту, те његова висина не зависи од једностране воље ниједне уговорне стране, то је другостепени суд правилно закључио да је променљива каматна стопа по којој је одређено да тужила туженој плаћа камату одређена и дозвољена, због чега наведена одредба анекса није ништава.

Утврђена ништавост предметних одредаба уговора о кредиту не утиче аутоматски на пуноважност преосталих уговорних одредаба. Напротив, уговор ће производити правно ваљана дејства и након утврђене ништавости одредбе о индексирању динарског дуга кредита применом курса швајцарског франка. Ово због тога што преостале уговорне одредбе садрже све битне елементе уговора о кредиту прописане одредбом члана 1065. ЗОО. Оне су правно обавезујуће за уговорне стране уколико се њиховом применом не осујећује циљ због којег је уговор закључен. Тиме се реализује остварење жељеног циља уговорних страна да закључењем уговора о кредиту обезбеде задовољење сопствених интереса заснованих у правно допуштеном начину очувања еквивалентности њихових узајамних давања и, сагласно одредби члана 18. став 3. Устава, обезбеђује и непосредна примена општеприхваћеног међународног стандарда правичног очувања и извршења уговором установљених обавеза. Како је основна побуда за закључење овог уговора било давање односно узимање кредитних средстава уз накнаду исказану у висини законом дозвољене каматне стопе, којом се не нарушава једнакост узајамних давања даваоца и корисника кредита, што је постигнуто утврђењем ништавости предметних одредаба уговора и анекса, то ништавост тих одредаба није довела до ништавости уговора и анекса у целости, све у складу са чланом 105. ЗОО, што је правилно и другостепени суд закључио. Због наведеног, неосновани су ревизијски наводи да је основна побуда због које је тужила закључила предметни уговор била уговорена валутна клаузула чија ништавост повлачи ништавост уговора и анекса у целости.

Супротно ревизијским наводима тужиле, другостепени судови нису погрешно поступили када су одбили захтев за досуђење трошкова који се односе на увећање за 20% по основу пореза на додату вредност накнада адвокатских услуга, јер је пуномоћник тужиле био у обавези да достави рачун о извршеним адвокатским услугама, јер је адвокат, према члану 23. став 4 Закона о адвокатури (“Службени гласник РС”, број 31/11, 24/12 - одлука УС) дужан да изда клијенту обрачун награде и накнаде трошкова за извршене радње и издатке за трошкове, што у конкретном случају није учинио.

На основу изложеног, Врховни касациони суд је, применом члана 414. став 1. ЗПП, донео одлуку као у изреци пресуде.

**Председник већа - судија
Марина Милановић с.р.**

За тачност отправака
Управитељ писарнице
Марина Антонић